

Ingrīda Veikša

AUTORTIESĪBAS DIGITĀLAJĀ LAIKMETĀ

Ingrīda Veikša

AUTORTIESĪBAS DIGITĀLAJĀ LAIKMETĀ

Monogrāfija

Rīga 2021

UDK 347.77/.78
Ve198

Ingrīda Veikša

AUTORTIESĪBAS DIGITĀLAJĀ LAIKMETĀ

Sērija "Tiesību zinātņu bibliotēka" Nr. 41

Monogrāfiju izdošanai rekomendējusi Biznesa augstskolas *Turība* Zinātnes padome (protokols Nr. 3/2021, 09.02.2021.).

Recenzenti

Dr.iur. Jānis Grasis, Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes dekāns, vadošais pētnieks, Banku augstskolas asociētais profesors

Dr.iur. Vladas Tumalavičius, Ģenerāļa Jonas Žemaitis Lietuvas militārās akadēmijas (Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akadēmija) docents

ISBN 978-9934-543-33-3

© SIA "Biznesa augstskola *Turība*", 2021, 457 lpp.

© Veikša I., 2021

Izdevējs "Biznesa augstskola *Turība*"

E-pasts: izdevnieciba@turiba.lv

Iespiests SIA "Drukātava"

Priekšvārds

Šajā monogrāfijā apkopoti dažādi materiāli, kurus autore gatvojusi gan dalībai zinātniskās konferencēs, gan publicēšanai starptautiskajos zinātniskajos žurnālos, gan diskusijai ar autortiesību speciālistiem, gan arī vienkārši izteikusi savu viedokli par sabiedrībai tajā brīdī aktuālu tematu. Šo auditoriju dažādība ir prasījusi arī atšķirīgu zinātniskā pamatojuma dziļumu. Tomēr katrā rakstā rūpīgi analizēti gan literatūras avoti, gan tā brīža normatīvie regulējumi un tiesu prakse.

Monogrāfija veltīta intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai, galvenokārt pievēršot uzmanību vienam no intelektuālā īpašuma veidiem – autortiesībām, citus intelektuālā īpašuma veidus, kā preču zīmes, patentus, dizainparaugus u.c. atstājot turpmākajiem pētījumiem.

Ņemot vērā tehnoloģiju straujo attīstību, strauji mainās arī autortiesību normatīvais regulējums, un 2012. gadā rakstītais šodien varētu neatbilst tiesību normās noteiktajam. Tādēļ katram rakstam dota atsauce uz tā rakstīšanas gadu, kā arī pievienota saite uz avotu, kur attiecīgais raksts tajā laikā ticis publicēts vai publiskots.

Vairums rakstu jau tikuši anonīmi recenzēti pirms to publicēšanas zinātniskajos žurnālos vai konferenču rakstu krājumos, bet raksti, kas tika gatavoti diskusijām un viedokļa paušanai, tika recenzēti šīs monogrāfijas tapšanas gaitā.

Paldies Biznesa augstskolai *Turība*, kas atbalstīja pētījumu veikšanu un monogrāfijas izdošanu!

Autore cer, ka šis rakstu krājums būs noderīgs materiāls studentiem, apgūstot studiju kursus par intelektuālā īpašuma tiesībām dažādās Latvijas augstskolās. Ieteicams, lai ar to iepazītos arī jaunieši skolas vecumā. Sākot apzināties intelektuālā īpašuma nozīmi un tā aizsardzības nepieciešamību tikai augstskolā, var būt jau par vēlu, lai jaunietī veidotos cieņa pret cita cilvēka radošās darbības rezultātu, un viņam liktos pretdabiska tā izmantošana bez atļaujas.

Saturs

Ievads.....	6
I nodaļa. AUTORTIESĪBU VISPĀRĪGIE NOTEIKUMI.....	17
1. Autortiesību aizsardzības konstitucionālie aspekti (2012).....	17
2. Sabiedrības interešu un autoru tiesību līdzsvara meklējumi informācijas sabiedrības laikmetā (2014).....	28
3. Autortiesību pamatnoteikumi (2017).....	52
II nodaļa. AUTORDARBU IZMANTOŠANA.....	108
4. Intelektuālā īpašuma likumīga izmantošana komercdarbībā (2018).....	108
5. Autordarbu izmantošana uzņēmējdarbībā (2019).....	112
6. Autortiesību pāreja ar līgumu (2019).....	119
7. Datorprogrammu izmantošana komercdarbībā (2015).....	126
8. Autortiesības un īpašumtiesības būvprojektēšanā (2018).....	151
9. Vizuālo darbu izmantošana komercdarbībā (2020).....	158
10. Muzeja tiesības ekspozīcijas izveidē (2020).....	163
III nodaļa. DARBU PUBLISKAIS IZPILDĪJUMS	171
11. Ir vai nav jāmaksā par mūzikas atskaņošanu publiskā vietā? (2012).....	171
12. Mūzikas publiskā izpildījuma problemātika (2012).....	182
13. Diskusija par publiskā izpildījuma problemātiku (2012).....	185
14. Jaunie grozījumi <i>Autortiesību likumā</i> un pirmie iespaidi par publiskā izpildījuma definīciju (2013).....	189
15. Mūzikas atskaņošana publiskās vietās (2019).....	195
IV nodaļa. AUTORDARBI GLOBĀLAJĀ TĪMEKLĪ	207
16. Kas jāievēro, izmantojot sociālajos tīklos esošus darbus (2018).....	207

17. Komunikācija internetā: saikne uz autordarbu kā izņēmums no autortiesību aizsardzības (2017)	213
18. Internetā pieejamo fotogrāfiju izmantošana (2020)	236
V nodaļa. AUTORTIESĪBU PĀRKĀPUMI IZGLĪTĪBĀ	250
19. Pārdomas par akadēmiskā godīguma iztrūkumu (2016)	250
20. Biznesa augstskola <i>Turība</i> intelektuālā īpašuma sardzē (2018)	253
21. Plaģiātisms un akadēmiskais godīgums studējošo darbos (2019)	262
22. Plaģiātisma atklāšana un novēršana studiju procesā (2020)	275
VI nodaļa. AUTORTIESĪBU AIZSARDZĪBAS IZŅĒMUMI	296
23. Autordarbu izmantošana mācību materiālos (2019)	296
24. Darbu izmantošana kultūras mantojuma iestādēs (2018)	323
25. Publiski izstādītu darbu izmantošana (2018)	348
26. Parodiju veidošana kā autora tiesību ierobežojums (2021)	357
27. Datu nesēja atlīdzība (2021)	369
VII nodaļa. TIESĪBU AIZSARDZĪBA	376
28. Zaudējumu aprēķināšana intelektuālā īpašuma tiesību aizskāruma gadījumos (2018)	376
29. Maksimālais sods par autortiesību pārkāpumiem – 7100 eiro (2021)	398
VIII nodaļa. MĀKSLĪGĀ INTELEKTA VEIDOTO DARBU AIZSARDZĪBA	410
30. Vai datora veidotu darbu aizsargā autortiesības? (2019)	410
SUMMARY	420
BIBLIOGRĀFIJA	436

Saīsinājumi

AIPPI	Starptautiskā intelektuālā īpašuma aizsardzības asociācija
AKKA/LAA	Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra / Latvijas Autoru apvienība
ALAI	Starptautiskā literātu un mākslinieku asociācija
Autortiesību direktīva	Autortiesību
.....	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/29/EK (2001. gada 22. maijs) par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā
<i>Autortiesību likums</i>	Latvijas <i>Autortiesību likums</i> . Pieņemts: 06.04.2000.
Bernes konvencija.....	Konvencija Par literatūras un mākslas darbu aizsardzību. Parakstīta Bernē 1886. gada 9. septembrī
EST	Eiropas Savienības Tiesa
IKT.....	informācijas un komunikācijas tehnoloģijas
KPO	kolektīvā pārvaldījuma organizācija
LaIPA	Latvijas Izpildītāju un producentu apvienība
LaPAA	Latvijas Profesionālo aktieru apvienība
LAPK	Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss
Romas konvencija	Konvencija Par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību. Parakstīta Romā 1961. gada 26. oktobrī
<i>Satversme</i>	Latvijas Republikas <i>Satversme</i> . Pieņemta 1922. gada 15. februārī

SCCR	autortiesību un blakustiesību komiteja
TRIPS	Līgums par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālā īpašuma tiesībām. Pielikums Marakešas līgumam par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu, kas parakstīts 1994. gada 15. aprīlī Marakešā
VDPKS	vienotā datorizētā plāģiātisma kontroles sistēma
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VKPAI	Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija
WCT	WIPO Līgums par autortiesībām. Apstiprināts diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī Ženēvā
WIPO	Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācija
WPPT	WIPO Līgums par izpildījumu un fonogramām. Apstiprināts diplomātiskajā konferencē 1996. gada 20. decembrī Ženēvā

Ievads

Intelektuālā īpašuma nozīme tautsaimniecībā

Saskaņā ar Eiropas Patentu iestādes un Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja kopīgi veikto pētījumu 2016. gadā intelektuālā īpašuma ietilpīgās nozarēs, kā arī nozarēs, kas šīm nozarēm piegādā preces un sniedz pakalpojumus, ir nodarbināti vairāk nekā 82 miljoni Eiropas Savienības (ES) iedzīvotāju, kas ir vairāk nekā 38 % no visām darbavietām kopā. Šīs nozares nodrošina vairāk nekā 42 % no ES kopējās ekonomiskās aktivitātes (IKP) 5,7 triljonu eiro vērtībā. Šajās nozarēs notiek arī lielākā daļa ES tirdzniecības darījumu ar pārējo pasauli, tādējādi palīdzot saglabāt pozitīvu ES ārējās tirdzniecības bilanci. Intelektuālā īpašuma ietilpīgajās nozarēs arī tiek maksātas ievērojami augstākas algas nekā citās nozarēs, tas nozīmē, ka šajās nozarēs viena darbinieka radītā pievienotā vērtība ir lielāka nekā citās nozarēs.¹ Šis pētījums pārliecinoši norāda, ka katras valsts ekonomiskā izaugsme ir cieši saistīta ar intelektuālā īpašuma produktu radīšanu, kā arī ar to radītāju – autoru un izgudrotāju tiesību aizsardzību.

Pirātisma nodarītais kaitējums

Lai gan intelektuālā īpašuma attīstība un tajā iesaistīto personu tiesību aizsardzība ir ļoti svarīga un būtiska tautsaimniecības attīstībai, tomēr joprojām sabiedrībā valda neizpratne par šīm tiesībām un to aizsardzības nepieciešamību. Liela daļa sabiedrības nenovērtē,

¹ EUIPO (2016). *Intelektuālā īpašuma tiesību ietilpīgas nozares un ekonomikas veikspēja Eiropas Savienībā*. Nozaru līmeņa analīzes ziņojums. 2016. gada oktobris. Pieejams: https://www.oami.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/IPContributionStudy/performance_in_the_European_Union/eperformance_in_the_European_Union_sum-lv.pdf

cik svarīgs ir intelektuālā īpašuma pienesums valsts ekonomiskajai izaugsmei, un uzskata, ka radošo prātu veidotie produkti var tikt izmantoti bez atļaujas prasīšanas, kā arī bez jebkādas samaksas veikšanas. It sevišķi šie tiesību pārkāpumi ir pieauguši interneta izmantošanas laikmetā. Saskaņā ar *Autortiesību likumu* autoriem, kā arī blakustiesību subjektiem – izpildītājiem, filmu un fonogrammu producentiem un raidorganizācijām – ir tiesības saņemt atlīdzību par savu radīto objektu izmantošanu. Likums aizliedz izmantot darbus, ja nav saņemta autortiesību subjekta atļauja (40. pants), tiesību subjektiem ir ekskluzīvas tiesības darbu padarīt to pieejamu sabiedrībai ar interneta starpniecību (15. pants), tomēr nereti autoru darbi tiek padarīti pieejami internetā bez atļaujas prasīšanas un bez atlīdzības maksāšanas. Visvairāk bez atļaujas tiek izmantota mūzika, filmas un datorprogrammas. Kā liecina 2017. gadā veiktais pētījums, Latvijas iedzīvotāji tikai nesen ir sākuši apgūt mūzikas straumēšanas iespējas, bet liela daļa joprojām uzskata, ka klausīties mūziku nelegālos avotos ir pieņemami. Respondenti nav pārliecināti par mūzikas lejuplādes likumību internetā – 60 % aptaujāto par likumīgu uzskata vismaz vienu no nelikumīgajām darbībām. Vairāk nekā puse Latvijas iedzīvotāju (52 %) joprojām uzskata, ka failu (mūzikas, filmu, TV seriālu) lejupielāde internetā ir normāla un pieņemama rīcība. Tikmēr 43 % respondentu nelikumīgu lejupielādi uzskata par tiesisku darbību. 21 % respondentu atklāj, ka skatās filmas vai TV seriālus, izmantojot nelegālas tiešsaistes video platformas, lai gan vairākums (79 %) apzinās, ka tā ir nelikumīga darbība². Arī 22 % Eiropas iedzīvotāju kopumā

² Pētījumu kompānijas *Kantar TNS* veiktais pētījums par mūzikas klausīšanās ieradumiem. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/kd/muzika/mobilo-iericu-lietosana-mainijusi-muzikas-paterina-ieradumus-latvija-14180573>

uzskata, ka nelikumīgas lejupielādes ir pieļaujamas, ja viņu valstī tam nav pieejama likumīga alternatīva³.

Saskaņā ar Rīgas Ekonomikas augstskolas profesora Arņa Saukas pētījumu – 75–80 % Latvijas iedzīvotāju netieši atzīst, ka nelegāli izmanto internetā atrodamo saturu, lai skatītos televīzijas raidījumus, lejuplādētu vai klausītos/skatītos mūziku/filmas, 65 % – lai skatītos sporta pārraides. Vairāk kā 1/3 daļa netieši atzīst, ka pēdējo 12 mēnešu laikā interneta saturu nelegāli lietojuši bieži (vairāk nekā reizi mēnesī). Nelegāla satura lietošanu internetā attaisno liela daļa iedzīvotāju neatkarīgi no ienākuma grupas, visvairāk respondentu ar ļoti augstiem ienākumiem uz māsaimniecību (vairāk nekā 2501 eiro mēnesī pēc nodokļu nomaksas)⁴. Pētījums arī atklāj, ka nelegālā satura lietotāji bieži nesaprot, ka pārkāpj tiesības, jo atšķirt legālas vietnes no nelegālām ir ļoti grūti, tas prasa īpašas zināšanas un tiesību izpratni.

Saskaņā ar kolektīvā pārvaldījuma organizācijas LaIPA veikto pētījumu par mūzikas izmantošanu internetā nelegālā veidā atklājās divi galvenie nelegālie veidi:

- 1) no vienādranga PEER TO PEER tīkliem (piemēram, *BitTorrent*, *E-Donkey* u.tml.) – 18 %;
- 2) no *Youtube*, pārveidojot failu uz mp3 formātu – 32 %.

Uz atbildi, kādēļ viņi izvēlējās šos veidus, atbildes bija galvenokārt šādas:

- 1) tie ir brīvi pieejami internetā un tiem var viegli piekļūt – 34 %;

³ The European citizens and intellectual property: perception, awareness and behaviour. Report. Office for Harmonization in the Internal Market. 13. lpp. Pieejams: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/documents/11370/80606/IP+perception+study>

⁴ Sauka, A (2018). "Nelegālās maksas TV apraides apjoms Latvijā 2017. gadā un interneta satura lietošanas paradumi Latvijā" prezentācija. Pieejams <http://www.parlegalusaturu.lv/media/FINAL%20TV%20un%20Internets%20zinojums%202018.pdf>

- 2) tajos bez maksas var atrast tādus mūzikas ierakstus, kas citur nav nopērkami pat par maksu – 25 %;
- 3) tā dara arī citi, un par šādu vietņu izmantošanu nevienam nesoda – 3 %.⁵

Socioloģisko pētījumu uzņēmuma “Katar Emor” veiktais pētījums par mūzikas lietošanas ieradumiem Baltijas valstīs atklāj problēmu, ka vairāk nekā puse cilvēku (60 %) nepamana atšķirību starp legālo un nelegālo saturu, tādēļ bieži pārkāpj tiesības neapzināti. Respondenti bija apjukuši, uzzinot, ka mūzikas ieguve, lejupielādējot failus un izmantojot dažādu failu koplietošanas vietnes, ir nelikumīga. Vislielākais pārsteigums bija par to, ka nelegāla ir arī failu (mūzikas, filmu, TV) ieguve no failu koplietošanas vietnēm personiskai lietošanai, ko uzskata par normālu, akceptējamu rīcību vismaz 50 % cilvēku.⁶

Attiecībā uz datorprogrammām *Business Software Alliance* (BSA) katru otro gadu veic tehnoloģiju izpēti pētījumu, iekļaujot tajā ap 22 tūkstošiem privāto un uzņēmumu datoru lietotāju, kā arī vairāk nekā 2000 IT administratoru no 34 pasaules valstīm. 2018. gadā veiktais pētījums⁷ liecina, ka 48 % datorprogrammu, kas instalēta datoros Latvijā, nav atbilstoši licencētas, un kopējā pretlikumīgi iegūto programmu komerciālā vērtība Latvijā sasniedz 23 miljonus eiro. Sabiedrības izpratne, lai gan lēnām, solīti pa solītim, bet tomēr uzlabojas – līdz 2009. gadam šis pirātisma līmeņa mērījums nemainīgi bija

⁵ Mūzikas patēriņa indekss. LaIPA pētījums, 2016. gada augusts

⁶ Katar, E. (2017). *Music listening habits of Baltic people in 2017*. Summary of main topics 07.09.2017.

⁷ Software Management: Security Imperative, Business Opportunity. BSA Global Software Survey, june 2018. Pieejams: https://globalstudy.bsa.org/2016/downloads/studies/BSA_GSS_US.pdf, p. 12

56 %, 2011. gadā sākās samazinājums līdz 54 %, kas turpinājās 2013. gadā – 53 % un 2015. gadā 49 %.

Tiesisku uzlabojumu risinājuma meklējumi

Eiropas Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu novērošanas centrs ir veicis pētījumu par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem tiešsaistē un ar to saistītiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem.⁸ Pētījuma galvenais mērķis bija noteikt, vai Eiropas Savienības dalībvalstīs ir pieejami likumdošanas pasākumi, kas ir vērsti uz intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu apkarošanu tiešsaistē, kādā mērā tie ir pieejami, vai šie pasākumi ir tikuši piemēroti un vai tos var piemērot katrā no dalībvalstīm.

Pētījuma rezultāti parādīja, ka ES dalībvalstu pasākumu juridiskais pamats zināmā mērā ir saskaņots ar attiecīgajiem Direktīvas 2004/48/EK⁹ pantiem. Lai gan pamatnosacījumi ir zināmā mērā saskaņoti, atšķirības dalībvalstu starpā ir iespējamās, piemēram, uz sīkāk izstrādātiem, procesuāliem nosacījumiem. Tāpat pētījumā tika minēts, ka ES dalībvalstīs ievērojami atšķiras sodu veidi, kas paredzēti par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem, piemēram, maksimālais brīvības atņemšanas soda ilgums dažādās dalībvalstīs svārstās no diviem līdz 10 gadiem. Tika uzsvērts ES dalībvalstu tiesu iestāžu savstarpējās sadarbības nepieciešamība izmeklēšanas procesā, it īpaši gadījumos, kad pārkāpumi tiek veikti digitālajā vidē, kas nozīmē, ka pārkāpumu darbības var notikt vairākās dalībvalstīs vienlaicīgi, bet aizdomās turētie pārkāpēji var atrasties vienā vai vairākās

⁸ Patentu valde (2018). Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumi tiešsaistē. 17.09.2018. Pieejams: <https://www.lrpv.gov.lv/lv/patentu-valde/aktualitates/nozares-zinas/intelektuala-ipasuma-tiesibu-parkapumi-tiessaiste>

⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/48/EK (2004. gada 29. aprīlis) par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu. *OV*, L 157, 30.4.2004., 45./86. lpp.

dalībvalstīs. Tika secināts, ka tehnoloģiju attīstība ir ietekmējusi un, visticamāk, turpinās ietekmēt gan intelektuālā īpašuma tiesību īstenošanu tiešsaistē, gan arī iespējamās tiesību pārkāpumus.¹⁰

Intelektuālā īpašuma izglītība

Iekšējā tirgus saskaņošanas birojs (OHIM) un Eiropas Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu novērošanas centrs veicis plašu kartēšanu, lai noskaidrotu, kā intelektuālais īpašums tiek mācīts¹¹ ES dalībvalstu sākumskolās un vidusskolās, kā arī profesionālās izglītības mācību iestādēs.¹² Pētījumā apkopotie dati liecina, ka intelektuālais īpašums kā atsevišķs mācību priekšmets skolās netiek mācīts. Intelektuālā īpašuma jautājumi biežāk tiek integrēti citos visu izglītības līmeņu mācību priekšmetos, piemēram, pilsoniskā izglītība, uzņēmējdarbība, māksla, zinātne un tehnoloģija, informācijas un komunikāciju tehnoloģijas. Tāpat noskaidrots, ka autortiesības ir visbiežāk minētais intelektuālā īpašuma tiesību veids visu līmeņu oficiālajās skolu mācību programmās visās apsektajās valstīs un reģionos. Citi intelektuālā īpašuma tiesību veidi (dizainparaugi, patenti, preču zīmes) mācību programmās tiek aplūkoti daudz retāk.

¹⁰ EUIPO (2018). Pētījums par likumdošanas pasākumiem attiecībā uz iit pārkāpumiem tiešsaistē. Pieejams: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2018_Study_on_legislative_measures_related_to_online_IPR_infringements/Executive_Summary/2018_Legislative_Measures_Online_IPR_Infringements_Exe_Summ_EN_LV.pdf

¹¹ Office for Harmonization in the Internal Market (OHIM) (2015). Intellectual Property and Education in Europe. Study on Ip Education in School Curricula in the Eu Member States. With Additional International Comparisons. September 2015. Pieejams: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/documents/11370/80606/IP+and+Education+final+report+September+2015>

¹² Patentu valde (2015). Pētījums "Intelektuālais īpašums un izglītība Eiropā". 13.10.2015. Pieejams: <https://www.lrpv.gov.lv/lv/patentu-valde/aktualitates/nozares-zinas/petijums-intelektualais-ipasums-un-izglitiba-eiropa>

Latvijā intelektuālā īpašuma jautājumi mācību programmās tiek integrēti, sākot ar jaunākajām vidusskolas un profesionālās izglītības klasēm, apgūstot informācijas un komunikācijas tehnoloģiju, pārrunājot ētiskos un juridiskos jautājumus, tēmas, kas saistītas ar autortiesībām, kā arī intelektuālā īpašuma un personas datu aizsardzības aktualitātes. Vecākajās vidusskolas un profesionālās izglītības klasēs intelektuālā īpašuma jautājumi (lielākoties autortiesības) tiek aplūkoti IKT, mūzikas, ekonomikas un konfidencialitātes kontekstā. Informātikā šīs tēmas tiek aplūkotas saistībā ar programmatūru, datubāzēm un drošību. Konceptuālais ziņojums “Par intelektuālā īpašuma aizsardzības un pārvaldības sistēmu Latvijas Republikā” identificēja nepieciešamību celt izpratni par intelektuālo īpašumu sākumskolās, pamatskolās un vidusskolās, kā arī ieviest intelektuālā īpašuma tiesību jautājumus Latvijas augstākās izglītības iestāžu studiju programmās.¹³

Intelektuālajam īpašumam un tā aizsardzībai vajadzētu būt neatņemamai mācību programmas sastāvdaļai visā izglītības sistēmā, sākot ar pamatzglītību un beidzot ar augstāko izglītību. Skolu mācību programmās būtu jāiekļauj vismaz intelektuālā īpašuma pamatprincipi, pirātisma būtība un tā radītie apdraudējumi. Būtu nepieciešams izglītēt sabiedrību, izglītošanu sākot jau no bērnudārza, jo interneta lietotāji kļūst aizvien jaunāki. Augstskolās šo kompetenču apguve būtu jāiekļauj obligātajos mācībuursos vismaz visās bakalaura studiju programmās. Nepieciešams arī veicināt pedagogu apmācības, izglītojot skolotājus par intelektuālā īpašuma tiesībām. Sabiedrības izglītošanai būtu vēlams īstenot arī dažādas informēšanas kampaņas, kas šobrīd gan jau notiek, bet acīmredzot nepietiekamā apjomā.

¹³ Ministru kabineta 15.09.2017. rīkojums Nr. 509 Par konceptuālo ziņojumu “Par intelektuālā īpašuma aizsardzības un pārvaldības sistēmu Latvijas Republikā”. *Latvijas Vēstnesis*, 185, 18.09.2017. OP numurs: 2017/185.3

Monogrāfijas struktūra

Monogrāfija sastāv no astoņām nodaļām, katrā no tām ir analizēts kāds no autortiesību institūtiem, kas ieguvis savu aktualitāti digitālajā laikmetā.

Pirmajā nodaļā tiek aplūkoti autortiesību vispārīgie noteikumi, sākot ar Latvijas Republikas *Satversmē* noteikto autortiesību aizsardzības konstitucionālo pamatu un meklējot līdzsvaru starp sabiedrības interesēm un autoru tiesībām informācijas sabiedrības laikmetā. Nodaļā aplūkoti autortiesību galvenie institūti, kā arī prognozētas iespējamās autortiesību attīstības tendences.

Otrajā nodaļā tiek runāts par autordarbu izmantošanas priekšnoteikumiem komercdarbībā, speciālu uzmanību veltot datorprogrammu un vizuālo darbu (piemēram, fotogrāfiju) tiesiskās izmantošanas nosacījumiem. Tiek analizēta kārtība, kādā var notikt autortiesību pāreja, aplūkojot dažādus tiesību pārejas veidus. Padziļināti tiek analizēta autortiesību ieguves un izmantošanas kārtība būvniecības procesā.

Trešajā nodaļā tiek izskaidrots darbu publiskā izpildījuma jēdziens, noskaidrojot, ir vai nav jāmaksā par mūzikas atskaņošanu publiskā vietā. Autore iesaistās diskusijā par publiskā izpildījuma problemātiku ar citiem tiesību speciālistiem, analizē grozījumus *Autortiesību likumā* attiecībā uz publiskā izpildījuma definīciju.

Ceturtajā nodaļā autore pievēršas problemātikai, kas saistīta ar autordarbu pieejamību globālajā tīmeklī. Tiek meklētas atbildes jautājumam, kas jāievēro, izmantojot sociālajos tīklos esošus darbus. Analizējot EST nolēmumus, tiek skaidrots jēdziens *hipersaite* un noskaidrots, kādos gadījumos tā atzīstama par izņēmumu no autortiesību aizsardzības.

Piektā nodaļa saistīta ar autortiesību jautājumiem izglītības procesā. Autore pauž savas pārdomas par akadēmisko godīgumu studiju procesā, vērtē plaģiātisma klātbūtni un akadēmiskā godīguma iztrūkumu studējošo darbos. Tiek aplūkota plaģiātisma atklāšanas un novēršanas procedūras dažādās Latvijas augstskolās, kā arī uzteikta Biznesa augstskolas *Turība* iesaistīšanās intelektuālā īpašuma sargāšanā.

Sestā nodaļa analizē autortiesību aizsardzības izņēmumus, speciālu uzmanību pievēršot autordarbu izmantošanai mācību materiālos. Šajā nodaļā tiek aplūkoti arī izņēmumi, kurus var izmantot kultūras mantojuma iestādes, skaidrotas publiski izstādītu darbu izmantošanas tiesības, kā arī izņēmumi parodiju veidošanai un nesēja atlīdzības jaunais regulējums.

Septītā nodaļa analizē tiesību aizsardzības problemātiku, speciālu uzmanību veltot zaudējumu aprēķināšanas kārtībai intelektuālā īpašuma tiesību aizskāruma gadījumos.

Astotā nodaļa mēģina paredzēt nākotni, runājot par jautājumiem, kas attiecas uz datorsistēmu jeb “mākslīgā intelekta” veidoto darbu aizsardzību. Tiek meklēta atbilde uz jautājumu, vai datora veidotu darbu vajadzētu aizsargāt ar autortiesībām.